Цана 15 гр.

Przesyłka opłacona ryczałtem.

БЕЛАРУСКІ ФРОНТ

НЕЗАЛЕЖНЫ НАРОДНА-РАДЫКАЛЬНЫ ЧАСАПІС

РЭДАКЦЫЯ і АДМІНІСТРАЦЫЯ: Вільня, Вострабрамская 1—20 (Wilno, Ostrobramska 1—20). Адчынена ад 9 да 19 г.

Часапіс выходзіць раз у месяц

Выпіска: на год 2 зал. на паўг. 1 зал. на 3 м-цы 50 гр. Нумар паштовага разрахунку: 100.

№ 4 (26) Вільня, 5-га красавіка 1938 г. Год III.

Польшч і Літва.

Польска-літоўскі спор, аб каторым мы ўжо некалькі разоў пісалі, увайшоў у сакавіку сёлета ў новую сваю фазу, якую назавём *дыпляматычнай* фазай. Яквядома, да апошняга часу Літва не хацела падтрымліваць дыпляматычных зносін з Польшчай дзеля Вільні і Віленшчыны, жадаючы звароту іх, як літоўскіх. Вільня была нават прызнана ў літоўскай канстытуцыі за сталіцу Літвы. Апроч гэтага Літва не паддзержывала з Польшчай ані камунікацыйных, ані паштовых зносін. Ясна, што гэтакія адносіны ня былі нармальны, і на працягу блізу двух дзесяткаў гадоў дыплямацыя польская і эўрапэйская дабывала ўсіх сіл, каб навязаць паміж дзьвяма дзяржавамі нармальныя зносіны — аднак без рэзультату. Гэтак сама без рэзультату аставаліся рэпрэсіі, тасаваныя ў Польшчы да літоўцаў, з тэй мэтай, каб аблягчыць палажэньне палякоў у Літве і прымусіць Літву да згоды. Прыгэтым Польшч старалася рабіць націск на Літву праз Латвію і Эстонію. Трэба прызнаць, што рывалізацыя паміж Літвой і Польшчай ў Прыбалтыцы зайшла вельмі далёка.. на некарысьць Літвы.

У гэтакіх палітычных абставінах здарыўся дня 11. III. факт, які здецыдаваў аб пераварoце ў польска-літоўскіх адносінах, а гэтым фактам было забойства літоўскай пагранічнай стражай польскага пагранічніка. Зараз пасьля гэтага факту польскі ўрад выдаў камунікат, у каторым заявіў, што пакідае за сабою права заняцца адпаведнага становішча. Праз шэсьць дзён польская дыплямацыя нашчупывала міжнародны грунт, хочучы ўпэўніцца, ці ня будзе мець перашкодаў пры сваіх далейшых кроках... Здабыўшы такую пэўнасьць, Польшч паставіла (17. III) Літве *ўльтіматум*, жадаючы навязаньня дыпляматычных зносін і даючы ей часу на адказ 48 гадзін. Адначасна польская пяхота, кавалерыя, артылерыя і танкі рушылі ў кірунку літоўскай граніцы. З гэтай прычыны а такжа з прычыны прыезду ў Вільню (18. III) марш. Рыдз-Сьміглага, якога школьная моладзь вітала крыкамі „на Літву“, «на Коўну» і г. п., запахла вайною. Небясьпека вайны была тым болей грознай, што ніхто ня ведаў сапраўдных варункаў польскага ўльтіматуму і сапраўдных імкненьняў польскай дыплямацыі. Усё мела выясьніцца 19. III. вечарам, аднак ужо ў поўдзень стала ведамым, што Літва ўсе польскія варункі прыняла... Француска-савецкі саюз, на які спадзявалася Літва, даць помачы ня змог. Праўда, Англія і Францыя інтэрвэніявалі ў Варшаве, але на дыпляматычнай інтэрвэнцыі і скончылася.

Праз некульні дзён даведаліся шырэйшыя палітычныя кругі, што ў ультыматыўнай ноце Літве было пастаўлена дамаганьне *толькі* навязаньня дыпляматычных зносін з Польшчай, уключаючы сюды чыгункавыя і паштовыя зносіны. Польская нацыяналістычная (эндэцкая і кансэрватыўная) прэса, якая жадала далучэньня Літвы да Польшчы як нагароду за далучэньне Аўстрыі да Нямеччыны, збавіла з тону і пачала адступаць... Характэрная рэч, што эндэцкі „Warsz. Dz. Narodowy“ жадаў адным махам здабыць лінію Дмоўскага, г. зн. Літву, Курляндыю, Латгалію і Беларусь па Бярэзіну! Гэтак узрасьлі эндэцкія апэтыты!

Чаму аднак польскі ўрад паставіў такія малыя жаданьні адносна Літвы?

На гэта зложылася многа прычын: 1) Польшч яе хацела далучаць да сябе сьведамага, ўзгадаванага ў духу незалежнасьці, упартага і заўзятага ў палітычным жыцьці народу літоўскага. Слушна Студніцкі ў „Слове“ (25. III.) пісаў, што Літва за 20 гадоў свайго незалежнага існаваньня ўзгадавала народ у духу незалежнасьці і гэты народ сваей незалежнасьці не забыў-бы. Праз далучэньне Літвы стварыліся-б для Польшчы вялікія труднасьці, бо сьведамыя і ўпартыя літоўцы арганізавалі-б у сваім духу іншыя меншасьці. І сапраўды — маючы два варожыя цэнтры: літоўскі на поўначы і ўкраінскі на поўдні, Польшч павялічыла-б „меншасьцёвыя пытаньні“. 2) Варшаўская „Polityka“ (25. III.) піша, што далучэньне Літвы было-б для малых народаў адстрашаючым фактам, бо гэтыя народы баяцца польскага імпэрыялізму. 3) Галоўнай аднак прычынай такога «мяккага» ўльтіматуму адносна Літвы было імкненьне Польшчы ўключыць Літву ў сваю палітычную сыстэму. „Warsz. Dz. Nar.“ (23. III.) пісаў, што даволі ўзглянуць на карту, каб зразумець, якое вялікае палітычнае, стратэгічнае і гаспадарчае значэньне мае Літва для Польшчы. Ня будзе трывалкай бясьпекі для Польшчы, кажа тойжа „Warsz. Dz. Nar.“, калі Літва астанецца па-за польскай палітычнай сыстэмай — і то бяз рожніцы, ці небясьпека будзе грaзіць для Польшчы з усходу ці заходу...

Значыць, польская дзяржаўная рацыя вымагала, каб уключыць Літву ў польскую палітычную сыстэму і гэта ёсьць *галоўная мэта сяньняшняй польскай палітыкі.* Міністар Бэк заявіў, што сьпяшаць і прынукаць Літву ён ня будзе, астаўляючы ўсё натуральнаму ходу падзеяў і часу. Але слушна адзначае тойжа „Warsz. Dz. Nar.“, што час працуе ня толькі для Польшчы, але і для Літвы. Міжнародныя арганізацыі, варожыя для Польшчы, а такжа жыды будуць паддзержываць Літву процiў Польшчы.

Магчыма, што пры ведамай нацыянальнай сьведамасьці і ўпартасьці літоўцаў пераговоры з імі будуць цягнуцца цэлыя гады і няведама, ці давядуць да вырашэньня ўсіх спорных пунктаў. Справа дыпляматычных, чыгункавых, паштова-тэлеграфічных зносін пайшла даволі скора і ў вельмі прыязных формах, але калі прыдуць справы важнейшыя, дык могуць паўстаць труднасьці, тымболей, што літоўцы і цяпер заяўляюць, што Вільні не зракаюцца і бяз Вільні не ўспакояцца. Цяпер літоўцы гавораць пад прымусам, але што будзе, калі гэты прымус зьнікне? Нам здаецца, што Польшчы і Літве цяжка пагадзіцца. Замнога спорных спраў. Да поўнай згоды можа дайсьці толькі ў выпадку супольнай і сьмяротнай небясьпекі для абедзьвух дзяржаў. У сучаснасьці за згоду з Літвою і за ўключэньне яе ў польскую палітычную сыстэму разам з Латвіяй і Эстоніяй на поўначы, а Румыніяй, Вэнгрыяй, а нават Чэхаславаччынай на поўдні стаіць бадай усё польскае грамадзянства. Нават „Роботнік“ пісаў, што пры цяперашнім міжнародным палажэньні Польшч павінна ісьці з Літвою пляча ў пляча і выказваў свае здаваленьне з рэзультатаў ультіматуму. Есьць, праўда, і такія галасы, якія жадаюць для Польшчы вялікіх прывілеяў у Літве, як напр. стварэньне там лятунскіх і марскіх баз для польскай паветранай і марской флёты. Гэтак пісаў „Głos Narodowy“ (Nr. 1), які пачаў выходзіць у Вільні на месца закрытага «Dzien. Wil.». Аднак трэба прызнаць, што польскі ўрад гэтакіх жаданьняў ня ставіць.

Гэтак прадстаўляецца польска-літоўскі спор у апошняй сваей фазе. Як ён будзе разьвівацца далей і ці прыйме форму *аканчальнай згоды*, залежыць ад аднэй і другой дзяржавы а такжа ад міжнародных абставін. Мін. Бэк заявіў, што *літоўскі народ хоча мець сваю дзяржаву. Гэта ёсьць ягонае права і польскі ўрад гэтае права шануе.*

Разважаючы сяньняшнія польска-літ. адносіны можна зрабіць гэтакі важны вывад, што кожны народ, які дасьпеў да незалежнасьці і здабыў яе, можа абараніць гэту незалежнасьць пры помачы нутраной сілы, якая выяўляецца ў нацыянальнай сьведамасьці і волі жыць сваім незалежным жыцьцём. Сьведамага народу, які мае моцную волю жыць незалежным жыцьцём, іншая дзяржава ня хоча далучаць да сябе, баючыся нутраных труднасьцяў, але хоча мець у ім свайго саюзьніка.

Гэта агульны выснаў, а цяпер спэцыяльны, які датычыць нас беларусаў.

Разважаючы ў »Бел. Фронце« (№ 6, 1937 г.) польска-літ. спор, мы разглядалі тады ўсе магчымыя спосабы і праекты вырашэньня яго і дайшлі да вываду, што «ўсе праекты вырашэньня спору датычаць земляў, заселеных беларусамі. А там, дзе справа датычыць беларусаў, справядлівасьць вымагае, каб мелі голас і беларусы». Гэтак мы пісалі блізу год таму. Цяпер мы ня ведаем, у якім маштабе будуць пастаўлены — і ў якім кірунку пойдуць перагаворы паміж Польшчай і Літвою. Але калі-б яны закранулі інтарэсы беларускага народу, справядлівасьць вымагае, каб беларускі народ меў у гэтай справе голас.

Далучэньне Аўстрыі да Нямеччыны.

У сакавіку месяцы адбыліся два „аншлюсы“, якія будуць мець вялізарнае значэньне для будучага ўкладу палітычных сіл у Эўропе. Першы »аншлюс« — гэта літоўскі, а другі — аўстрыйскі. Ясна, што паміж двама »аншлюсамі“ ёсьць вялікія рожніцы, але ёсьць і падабенствы. Аб рожніцах і падабенствах кожнага „аншлюсу“ няхай гадаюць нашы чытачы, а мы пяройдзем да прадстаўленьня самой сутнасьці і рэзультатаў *аўстрыйскага* аншлюсу, які будзе мець большае значэньне для будучыні Эўропы, чым «літоўскі».

Дня 11.III. Аўстрыя перастала існаваць як незалежная дзяржава і ўвайшла ў склад Нямеччыны. Чаму гэтак скора сталася? То-ж мела ўсё адбыцца, «на раты» і паступова! Так, мела адбыцца паступова, але адбылося раптам, бо цяперашняе палітычнае жыцьцё ідзе штораз быстрэйшым тэмпам. У прошлым нумары »Б. Фр,“ мы пісалі аб варунках, пастаўленых Гітлерам аўстрыйскаму канцлеру Шушнінгу ў часе ведамай гутаркі ў Бэрхтэсгадене, рэзыдэнцыі Гітлера. Шушнінг некаторыя варункі споўніў, а ад некаторых стараўся ухіліцца, уводзячы ў Аўстрыі плебісцыт, каб даведацца аб волі народу і даючы толькі тры дні на падгатоўку. Гітлероўцы былі гэтым нямала ўстрывожаны, тымболей, што ад плебісцыту была адсунута моладзь да 24 гадоў, а пасярод моладзі ў Аўстрыі Гітлер мае найболей прыхільнікаў. Тады Гітлер паставіў Аўстрыі ультіматум, жадаючы: 1) адкліканьня плебісцыту, 2) уступленьня Шушнінга, 3) назначэньня канцлерам гітлероўца Зайс-Інкварта і ўтварэньня ўраду з большасьцю гітлероўцаў. Варункі былі прыняты — і тут пачалі адыгрывацца драматычныя падзеі: 11.III. вечарам канцлер Шушнінг праз радіё разьвітаўся з насельніцтвам, заяўляючы, што ўступае перад сілай; зараз пасьля гэтага венская радіястанцыя адыграла апошні раз аўстрыйскі дзяржаўны гімн, канцлерам быў назначаны Зайс-Інкварт, праз радіё пачуліся гукі гітлероўскага гімну «Horst Wessel Lied“, а Зайс-Інкварт выслаў дэпэшу да нямецкага ўраду, просячы помачы... Нямецкая армія рушыла на помач, і праз адзін дзень заняла ўсю Аўстрыю без праліцьця крыві. Падыйшоўшы да італьянскай граніцы, нямецкая армія прывітала італьянскую, а некалькі дзён потым і вэнгерскую. Такім парадкам аншлюс даканаўся, блізу 7 мільёнаў аўстрыйскіх немцаў далучыліся да Нямеччыны.

А потым адбылася ведамая падарож Гітлера у Аўстрыю, дзе ён адведаў магілу сваіх бацькоў (Гітлер—аўстрыяк), над каторай доўгі час стаяў у глыбокай задуме, потым адведаў Вену, дзе ў сваім часе працаваў, як просты работнік (маляр пакояў). Кажуць, што ягоная падарожа у Вену была такім трыумфам, якога Вена яшчэ ня бачыла, народ проста шалеў крычачы »Heil Hitler« — „адзін народ, адзін павадыр, адна дзяржава“! Прыгэтым шэф нямецкай палітычнай паліцыі Гімлер адведаў венскія работніцкія кварталы, сьцьвердзіў там страшэнную галіту, зараз-жа загадаў зарэквіраваць у жыдоў прадукты, адзежу і абутак і раздаць работніцкай беднаце. Гэта

яшчэ болей прычынілася да энтузыязму мас. Зьнесены былі адразу паліцыйныя гумовыя палкі, як ганьбячыя нямецкую нацыю. Жыдом дазваляюць выяжджаць, але забараняюць вывозіць капіталы. Ведамага банкіра Ротшыльда затрымалі ў апошнюю мінуту, калі хацеў уцячы на аэрапляне.

Ня будзем апісваць тут усіх падзеяў, якія адбываліся ў Аўстрыі ў сувязі з аншлюсам, бо гэта заняло б многа месца, а лепш зьвернем увагу на міжнародныя падзеі, зьвязаныя з аншлюсам, бо яны важнейшыя за нутраныя аўстрыйскія.

Трэба прызнаць, што Гітлер выбраў для аншлюсу дагодны час: Італія пачала перагаворы з Англіяй, але да паразумленьня яшчэ не дайшла; Францыя перажывала ўрадавы крызыс, а ў Саветах адбываўся вялікі працэс над «ворагамі народу«.

Каб забясьпечыцца перад Італіяй, Гітлер, зараз пасьля ўваходу нямецкай арміі ў Аўстрыю, выслаў спэцыяльным аэрапляням пісьмо Муссолініяму, выясьняючы, што інакш паступіць ня мог, гварантуючы цяперашнія граніцы. Муссоліні зараз жа сабраў сваю фашыстоўскую раду, на каторай было пастаноўлена прыняць да ведама аб падзеях ў Аўстрыі і ня чыніць ніякіх перашкодаў... У адказ на гэтае Гітлер выслаў ведамую каротк-кую тэлеграму: „Муссоліні, я вам гэтага ніколі не забуду — Адольф Гітлер»- Ня трэба выясьняць, што такую тэлеграму пасылаюць толькі глыбока ўзварушаныя людзі. Відаць, Гітлер глыбока адчуў далучэньне сваей бацькаўшчыны да Нямеччыны і дзеля гэтага падзякаваў ня так дыпляматычнай як сардэчнай тэлеграмай. І праўду кажучы, было за што дзякаваць, бо бяз згоды Муссоліняга ня было б аншлюсу! Мы яшчэ добра помнім факт з 1934 году, калі аўстрыйскія гітлероўцы хацелі пры помачы аружнага паўстаньня далучыць Аўстрыю да Нямеччыны і калі Муссоліні змабілізаваў некалькі дывізыяў на аўстрыйскай граніцы, пагражаючы вайною! А цяпер на аншлюс згадзіліся ўсе...

Аншлюс даў Нямеччыне вялізарныя здабыткі. Як мы ўжо ўспомнілі, даў ей блізу 7 мільёнаў чыста - нямецкага насельніцтва і гэтым зрабіў Нямеччыну найсільнейшай у Эўропе нацыянальнай дзяржавай (каля 75 мільёнаў), што пры нямецкай тэхніцы прадстаўляе грозную сілу. Апроч гэтага аншлюс даў Нямеччыне аўстрыйскія капальні жалеза; у скарбе даволі многа прызапасенага золата (404 мільёны шылінгаў), а галоўна—акружыў Чэхаславаччыну і даў магчымасьці для нямецкай експансіі на паўднёвы ўсход Эўропы. Каб скіраваць у гэтым кірунку нямецкую экпансію і адвярнуць яе ад усходу, Польшч згадзілася на аншлюс, аднак характэрная рэч, што Гітлер Польшчы не падзякаваў, так як Італіі і не загварантаваў граніц, але заявіў, што балюча адчувае, што польскі карыдор праходзіць праз цямецкія землі...

Аншлюс ёсьць дыпляматычным паражэньнем для Францыі, якая заўсёды заяўляла, што да аншлюсу не дапусьціць. П а л і т ы ч н ы я ў п л ы в ы Францыі ў Малой Антанце (Чэхаславаччыне, Румыніі і Югаславіі) аслабелі зусім, а найвярнейшая саюзьніца Францыі, Чэхаславаччына, апынулася ў сьмяротнай небясьпецы, узятая ў нямецкія клешчы. Праз заняцьце Аўстрыі 5 далейшых дзяржаў уходзіць у круг эканаміч. экспансіі Нямеччыны: Вэнгрыя, Югаславія, Баўгарыя, Румынія і Грэцыя. Трэба прызнаць што *з далучэньнем Аўстрыі Нямеччына дайшла да гэгэмоніі (павадырства) ў Эўропе і цяпер імкнецца да падзелу ўлады над усім сьветам.* З кім яна мае дзяліцца уладай, згадаць лёгка: з Японіяй і Італіяй. Італьянскі часапіс „Telegrafo“, збліжаны да мін. Чіано, піша, што вось Рым Бэрлін мае на мэце ўпарадкаваньне Эўропы, загрожанай славянскай анархіяй і кельтыцкай (францускай) амбіцыяй. У будучыне Нямеччына мае заняць у сярэдняй і ўсходняй Эўропе такое палажэньне, якое ей належыцца, а Італія павінна апанаваць ўзьбярэжжа Міжземнага мора...

Гэтакія пляны рысуюцца перад італьянскай і нямецкай палітыкай. У каторы бок зьвернецца цяпер нямецкая дыпляматыя, згадаць трудна — многа залежыць ад прыпадку. А такіх «прыпадкаў“ цяпер многа: расклад Чэхаславаччыны, якую ўжо суседзі у сваіх праектах дзеляць; бязупынны крызыс у Францыі, дзе «радыкальныя» элемэнты прымушаюць урад да інтэрвэнцыі ў Гішпаніі; падзеі ў Прыбалтыцы (Літве), якія выклікалі канцэнтрацыю і нямецкага войска на літоўскай граніцы і г. д. Трэба сказаць праўду, што аншлюс ня даў Эўропе супакою, але яшчэ болей зацягнуў хмарамі палітычны кругазор. Назначаны на 10.IV, плебісцыт ў Аўстрыі пацьвярдзіць дакананы аншлюс. У гэтым няма сумніву.

А. Б.

На беларускім грунце.

(Агляд беларускага жыцьця).

У 20-тыя ўгодкі акту 25 сакавіка.

Кожныя ўгодкі Абвешчаньня Незалежнасьці Беларусі маюць вялікае значэньне для ўсіх беларусаў і даўней былі абходжаны вельмі ўрачыста. Трэба было спадзявацца, што ўгодкі, якія прыпадаюць сёлета, будуць адсьвятка-

ЗАЦЕМКІ з ЖЫЦЬЦЯ.

„Отаман Дергач“. Украінская прэса прынясла вестку, што на Сав. Украіне пашыраюцца лятучкі і адозвы ад імя «Зялёнага Дубу», з подпісам: «Отаман Дергач». У гэтых адозвах востра выступаецца процiў сав. улады, называючы яе ўладай катаў, міжнародных бандытаў і г. д.

„Нова Зоря“ дапускае думку, што гэтыя адозвы выдаюць самі чэкісты з правакацыйнымі мэтамі, каб мець прычыну да новых крывавых зьдзекаў над украінскім насельніцтвам. Усё магчыма. Нам ня верыцца, каб той Дзяргач, які ў сваім часе разам з Балаховічам „працаваў“ на Палесьсі і з Аляксюком ад імя „Зялёнага Дубу“ праводзіў выбары (якія беларусы байкатавалі) ў сойм Сярэдняй Літвы, сядзеў дагэтуль у Гданску, а цяпер ўсплыў аж на Украіне ў ролі ўкраінскага атамана! І каму ён патрэбен?

У Вільні аб Украіне. Ведамыя палітычныя дзеячы, Адольф і Аляксандар Бохэнскія, якія належаць да польскіх маладых кансэрватыстаў, у сакавіку месяцы ў Вільні чыталі дзьве лекцыі аб Украіне. Дзіўна, чаму ў Вільні, а ня ў Львове? Нам здаецца, што для разьвязкі ўкраінскага пытаньня болей адпаведны Львоў, так як для разьвязкі беларускага і літоўскага пытаньняў—Вільня. Тымчасам аб Беларусі браты Бохэнскія не сказалі нічога.

Пасол Шыманоўскі. У цяперашнім сойме знайшоўся адзін пасол, які ад нейкага часу лічыць сябе беларусам і выступае ў сойме ад імя беларусаў. Мы спытаемся ў пасла Шыманоўскага, якое ён мае права прамаўляць ад імя беларускага народу? На наш пагляд, прамаўляць ад імя беларускага народу пасол Шыманоўскі ня мае права, бо гэты народ яго не выбіраў у вольных і незалежных выбарах. Ен можа прамаўляць толькі ад свайго імя.

Прыкрае палажэньне. Мы ўжо пісалі ў папярэдніх нумарох „Б.Фр.“, што некаторыя беларусы пачалі ар'ентавацца на польскі людовы фронт, у каторым першую скрыпку мела дзяржаць ППС. Тымчасам „Слово“ (9. III.) прынясло вестку, што паміж ППС і ўрадам заключаны ціхі пакт неагрэсыі і ППС збліжаецца да ОЗН-у... Цікава, ў якім палажэньні чуюцца цяпер сымпатыкі супрацоўніцтва з ППС і з польскім людовым фронтам?

„*Język ruski*» »Kurjer Wil.“, (31.III.), пішучы аб даўнейшым афіцыяльным языку В. Кн. Літоўскага, кажа, што дакуманты і Літоўскі Статут былі пісаны ў рускай мове. Чаму ў „рускай“, а не *беларускай*? І што „Kurjer Wil.“ разумее пад словам „język ruski“? Калі беларускі, то чаму яго не назваць па імені? А калі нейкі іншы, то які? Няўжо „Kurjer Wil.“ дагэтуль ня ведае, што афіцыяльным языком В. Кн. Літ. быў язык беларускі? Аб гэтым кажуць ня толькі беларускія вучоныя (Карскі), але і польскія (Brückner). А можа „Kurjer Wil.“ пайшоў па моднай цяпер лініі непрызнаваньня беларушчыны ня толькі ў сучаснасьц але і мінуўшчыне? Стыдна!

Пасьля маскоўскага працэсу.

12 сакавіка г. г. ў Маскве скончыўся трываўшы некалькі дзён чародны вялікі працэс старых бальшавікоў, таварышоў Леніна. Гэтым разам Ваенная Калегія Вярх. Суду СССР судзіла Бухарына, Рыкава, Ягаду, Хаджаева, Ікрамова, Крэсьцінскага, Розэнгольца, Грынько (ўкраінца), Шаранговіча (беларуса, займаўшага апошнім часам становішча сэкратара кам. партыі БССР), Іванова, Чарнова, Зяленскага, Зубарова, д-ра Левіна, Буланава, Кручкова, Максімава-Дзікоўскага і праф. Плятнёва. Абвінавачваў іх ведамы ўжо з папярэдніх працэсаў «трацкістых» пракурор СССР Вышынскі ў тым, што яны ўгварылі канспіратыўную групу пад наз. «праватрацкістаўскі блёк», меўшую на мэце барацьбу з савецкім ладам і ўстанаўленьне капіталістычных парадкаў ува ўсім СССР. Арганізацыя гэта аб'еднывала ўсе процісавецкія групы трацкістых, зіноўеўцаў, меншавікоў, эсэраў і г. зв. буржуазных нацыяналістаў. Да зьдзейсьненьня-ж сваіх мэтаў група гэта імкнулася шляхам дывэрсыйна-шкодніцкай, тэрорыстычнай, шпіёнска-здрадніцкай работы. Яна падрывала эканамічную і абаронную сілу СССР, увайшла ў паразумленьне з чужымі дзяржавамі адносна ваеннай помачы з іхняга боку, а за яе абяцала гэтым дзяржавам розныя кавалкі тэрыторыі СССР. Ад Савецкага Саюзу мелі быць адарваны Беларусь, Украіна, Прымор'е (на Далёкім Усходзе), Сярэдня-азіяцкія і закаўкаскія рэспублікі. Праф. Плятнёва, дра Левіна, Дзікоўскага абвінавачвалі яшчэ ў сьмерці ведамага пісьменьніка Максіма Горкага, які памёр пару год назад, яго сына Пяшкова, б. начальніка ГПУ Мэнжынскага, Куйбышава і інш.

Працэс цягнуўся некалькі дзён і ход яго мала чым розьніўся ад папярэдніх працэсаў трацкістых і зіноўеўцаў. Усе абвінавачаныя пачарзе прызнаваліся да віны і ўцягвалі іншых. Толькі заступнік наркамісара вонк. спраў—Крэсьцінскі пры першым дапросе выламаўся з гэтага агульнага парадку і крыкнуў на ўсю залю, што ён ні ў чым не вінаваты. Гэта было здарэньне зусім не прадбачанае. Як пісалі карэспандэнты некаторых заграічных газэт, пасьля гэткай заявы Крэсьцінскага, старшыня суду Ульрых хутка зрабіў перарыў да наступнага дня, ў якім Крэсьцінскі ўжо пакорна прызнаўся ўва ўсіх закіданых яму праступках... Усе абвінавачаныя, як пішуць тыя-ж заграічныя карэспандэнты, выглядалі на людзей змучаных, без пары састарэўшых, бязучасна глядзеўшых на ўсё, што дзеілася на судзе. Надта загадковым ёсьць гэта прызнаваньне абвінавачаных да сваей віны і ўзводжваньне на сябе розных паклёпаў, што можна было бачыць ува ўсіх вялікіх савецкіх працэсах. Прэса ўсіх краёў многа пісала на гэтую тэму. Былі пры гэтым галасы, каторыя не шкадавалі лаянкі і пагарды для абвінавачаных, за тое, што яны ў абароне свайго жыцьця натолькі ападлелі, натолькі згубілі пачуцьцё людзкой годнасьці, што замест нармальнай абароны, як гэта бачым у іншых дзяржавах, поўзалі на каленях перад сваім ворагам і прасілі літасьці і зьмешвалі сябе з балотам. Апрача камуністычнай прэсы, ніхто ня лічыў наагул прызнаньняў абвінавачаных шчырымі і дабравольнымі. Гэта запраўды выглядала-б дзіўна, калі-б падсудныя знаходзіліся ў нармальных умовах судовага сьледзтва. Але там, дзе гэтае следзтва мае на мэце вырваць у абвінавачанага за ўсялякую цану „прызнаньне“. там можна знайсьці мяжу адпорнасьці для кожнага чалавека. І зусім ня трэба для гэтага вырываць ноздраў, падпаліваць на вагні, адразаць языкі, як гэта рабілі ў сярэднявеччы. Пры сучасных здабытках „цывілізацыі“ ёсьць тысячы іншых спосабаў, пры якіх абвінавачаны будзе з цэлымі ноздрамі прызнавацца на судзе да ўсяго. Апрача таго ня трэба забывацца, што ў СССР абавязвае закон, паводле якога за віну шпіёна могуць адказваць уся яго радня і нават жыхары дому, дзё ён жыў, што не сачылі за ім і не данясьлі. Магчыма, што прызнаньне аб'ясьняецца часткава жаданьнем абвінавачанага ашчадзіць мучэньняў сваім блізкім.

Паводле прысуду Ваеннай Калегіі, ўсіх абвінавачаных за выняткам Ракоўскага, Бязсонава і Плятнёва, прысудзілі на растрэл, што і было выканана.

Эўрапэйская прэса аб гэтым працэсе пісала многа, але пры гэтым выказваліся самыя разнаякія, часта проціlежныя пагляды.

Сацыялісты, гітлероўцы, фашысты, зьмяшчалі працэс у рамках сваіх тэорыяў. Большай аб'ектыўнасьці і глыбейшага падходу можна было чакаць ад гэтак зв. буржуазнай прэсы. Але і тут пагляды былі розныя. Большасьць прэсы лічыла ўвесь працэс камэдыяй, выдумкай, рэжысэрам якой быў Ежоў і ГПУ. Але частка прэсы глядзіць інакш. Гэтак, прыкладам, парыская газэта „Тан“ (Temps), якая лічыца органам франц. мін. замежных спраў, пісала, што ў маскоўскім працэсе прынамся палавіна праўды, што большасьць абвінавачаньняў да некаторай ступені правільныя па сутнасьці, але нязвычайна раздуты. Газэта дапушчае, што абвінавачаныя запраўды ўтварылі канспіратыўную групу проці Сталіна і яго рэжыму, але нікога не атручывалі, а тым больш Горкага і яго сына, або што абвінавачаныя запраўды навязалі зносіны з другімі дзяржавамі, каб заручыцца іхнім падтрыманьнем або нэўтралітэтам у прыпадку перавароту, але з гэтага дурнінай было б рабіць вывад аб шпіёнстве на карысьць гэтых дзяржаў.

Цікавыя разважаньні адносна працэсу знаходзім у расейскім тыднёвіку „Меч“, які выходзе ў Варшаве. Разважаючы ў адным з артыкулаў, хто фактычна зьяўляецца шпіёнамі — абвінавачаныя ці група Сталіна на чале з ім, газэта недалёка ад таго, каб абвініць у шпіёнстве і групу Сталіна. Паклікае на гэта наступныя цікавыя аргуманты. Маскоўскі працэс Бухарына і іншых заінсцэнізаваны якраз тады, калі ў Зах. Эўропе ды і агулам на ўсім сьвеце адбываюцца вялікія падзеі і калі ў інтарэсах Саветаў ляжала якраз заманіфэставаць на вонкі сваю адзінасьць, гэтак неабходную пасьля

ваны з яшчэ большай урачыстасьцяй, чым даўнеўшыя, бо *дваццатыя* ўгодкі маюць большае значэньне, чым папярэднія. Аднак аб сьвяткаваньні сёлета ціха. Прычыны зразумелыя: некаторыя польскія кругі вельмі неахвотна глядзяць на сьвяткаваньне ўгодкаў Абвешчаньня Незалежнасьці. Нам здаецца, што гэтакае становішча несправядлівае з наступных прычын:

1) Абвешчаньне Незалежнасьці Беларусі ёсьць фактам гістарычным і яго ніякія сіла з гісторыі ня выкасуе.

2) Абвешчаньне Незалежнасьці адбылося ў Менску, за граніцамі Польшчы і ў часе, калі Польскай Дзяржавы яшчэ ня было.

3) Сьвяткаваньне *гістарычнага факту*, які ня быў скіраваны ані проціў Польскага народу, ані проціў Польскай Дзяржавы, ня мае прымет праступку.

4) Гэты гістарычны акт, разгляданы ў сваім зьмесьце, ня мае ў сабе ніякіх рэвалюцыйных тэндэнцыяў або варожасьці адносна суседніх народаў наагул і народу Польскага ў асобнасьці.

Дзеля гэтага ўважаем, што ўшанаваньне беларусамі памяці гэтага гістарычнага Акту павінна быць талеравана.

„25 Сакавіка“.

Пад гэтакім загалоўкам выйшаў чародны нумар бел. студэнцкага часапісу, які зьяўляецца органам Беларускіх Маладых Адраджэнцаў. У гэтым нумары зьмешчана „Ідэовая дэклярацыя Маладых Адраджэнцаў“, у якой многа глыбокіх думак. Думкі гэтыя закранаюць бадай усе грамадзкія праблемы, якія інтарасуюць моладзь— дык уважаем, што над імі трэба хоць крыху затрымацца, падаючы галоўныя асновы гэнай дэклярацыі.

На пачатку пададзены вечны кліч маладых: »радыкальная пераацэнка ўсіх вартасьцяў чалавечага духа“, аднак зараз потым сказана, што зьместам і тварцом новай эпохі, якая ідзе, будзе сьведамая воля нашага Народу, а найвышэйшай крытэрыяй — ідэалы 25 сакавіка. Каб дайсьці да гэтай эпохі шляхам народнага пераломў, „трэба ўзварушыць народнае сумленьне і нутро беларускага духа, трэба адважна ўдэрыць у пасыўнасьць, клясавасьць, несправядлівасьць, бязьвер'я ў народныя сілы, трэба паставіць кліч: самі сабе сваімі сіламі“.

Далей гаворыцца аб новым будаўніцтве грамадзкага ладу на аснове хрысьціянскае канстытуцыі: Праўды, Любові і Справядлівасьці. Першай і найбольшай праўдай ёсьць Бог, другой — Народ і Бацькаўшчына, трэцяй — праца для нацыі, як фізычнага і духовага арганізму, чацьвертай — аб'яднаньне сіл народу ў грамадзкім салідарызьме, пятая — «што толькі народ сваімі сіламі, цьвёрдай сваей працай зможа дайсьці да свайго адраджэньня. Чужыя ар'ентацыі і ўплывы імкнуцца ў сваей мэце да захапленьня чужынцамі панаваньня над народам“.

„Любоў зьяўляецца найглыбейшай пружынай усяго дзеяньня чалавека, з любові да грамадзкай праўды паўстае сапраўдны чын рэалізацыя справядлівасьці ў Народзе“. Трэба ўзгадаваць дзейны патрыятызм у шырокіх народных масах, аднак гэты патрыятызм павінен быць далёкі ад шовінізму.

Маладыя Адраджэнцы, імкнучыся да Справядлівасьці, выступаюць здэцыдавана проціў капіталістычна-буржуазнага ладу, які зьяўляецца супярэчным з асноўнымі тэзамі грамадзкае справядлівасьці. З другога боку адсутнасьць грамадзкае Любові ў камунізьме не вядзе да консэквэнтнае і сапраўднае справядлівасьці ў камуністычнай разьвязцы жыцьця. Стоячы на грунце роўнасьці і грамадзкае справядлівасьці, Маладыя Адраджэнцы прызнаюць, што толькі корпарацыйны каапэратызм найбольш адказвае ўсім імкненьням беларускага эканамічнага жыцьця. Асновай корпарацыйна - каапэратыўнага ладу ёсьць праца. Дзе няма працы, там ня можа быць права ўласнасьці. Прыватная ўласнасьць ёсьць грамадзкай функцыяй. Маладыя Адраджэнцы імкнуцца такжа да міжнароднай справядлівасьці, выказваюцца проціў камунізму і фашызму і ўканцы ставяць такія спосабы на шляху да адраджэньня: 1) асабістае адраджэньне паводле вышэйпададзеных ідэалаў, 2) ахвярная праца сярод вясковага і гарадзкога насельніцтва, 3) культурна-прасьветная праца, 4) змаганьне з чужацкімі ўплывамі, перадусім з камунізмам і фашызмам, 5) учасьце ў вялікім паходзе хрысьціянскай ідэі—Праўды, Любові і Справядлівасьці, 6) пералом народнае псыхікі і сьведамая воля ўсяго народу.

Гэтак прадстаўляецца дэклярацыя ў *агульным* нарысе. Ня будзем тут праводзіць над ёю дыскусіі, бо гэта занялоб многа месца, скажам толькі, што памяшаньне каапэратывізму і корпарацыянізму і браньне іх за адно ўважаем за памылку, бо каапэратывізм — гэта адсутнасьць працадаўцаў і працаемцаў і супрацоўніцтва роўных, тады калі корпарацыёнізм — гэта наяўнасьць працадаўцаў і працаемцаў і іхны салідарызм у корпарацыях. Наагул дэклярацыя вымагае шырокае дыскусіі. Думаем што ў наступных нумарох »25 Сакавіка“ гэтая дыскусія і разьвіваньне асноўных тэзаў дэклярацыі будзе праведзена. Выясьненьні і папулярызацыю тэзаў дэклярацыі абяцаліся рабіць «Пралескі” для малодшых адраджэнцаў, але ўважаем, што дзіцячы часапіс для гэтага неадпаведны.

Яшчэ аб памятніку па Цётцы.

У справе пямятніка ў сакавіку зьмясьціла вялікі рэпортаж „Słowo“ (7. III) пяра Язэпа Мацкевіча, каторы быў на месцы і грунтоўна зазнаёміўся з справай. Аказваецца, што памятнік, які меў беларускі напіс, некаму не падабаўся. Каму — трудна згадаць — піша Я. М., можа старасьце, можа паліцыянту, каморніку, войту — і ў рэзультаце прышла ў гміну папера ад шчучынскага старасты: памятнік у працягу трох дзён павінен быць зьнесены. Гэтакую апінію выдаў кансэрватарскі ўрад, бо быццам памятнік не эстэтычны...

Гэтак піша „Słowo“. Ад сябе адзначым, што цяпер, калі ў абароне памятніка выступіла «Słowo», магчыма памятнік ня будзе зьнесены. Каліб гэтак сталася, „Słowu“ належыцца падзяка ад бел. грамадзянства. Толькі дзіўнае гэтае „Słowo“: памятніка бароніць, а беларусаў хоча асыміляваць! А можа ў гэтым і ёсьць нейкая лёгіка: памятнік не страшны для „Słowa“, а беларусы!...

«Асьветнае Т-ва Беларусаў у Варшаве».

Даведваемся, што 6. II. г. г. адбылося першае агульнае сабраньне новазаложанага Т-ва, якое ўсёжтакі ўдалося зарээстраваць. На сабраньні выбраны ўрад Т-ва ў гэтакім складзе: Язэп Гапановіч — старшыня, Мікалай Орса—віцэ-старшыня, Пётр Ластаўка—сакратар, Ян Гінко—скарбнік, А. Шляхтун і Я. Чантарыцкі —сябры ўраду. У рэвіз. камісію выбраны: М. Вітушка, Л. Панько, А. Чурыла. Мэты Т-ва: 1) ладжаньне бел. канцэртаў, рэфэратаў, сьвяткаваньняў; 2, ўчасьце ў выстаўках, зьездах і ўсякіх маніфэстацыях, адпаведаючых мэтам Т-ва; 3) апека над зборамі і творчасьцю бел. мастацтва, інвэнтарызацыя і популярызацыя яго; 4) інфармаваньне прэсы аб літаратуры, мастацтве і жыцьці Беларусаў; 5) выдаваньне публікацыяў і ўласных органаў у мове беларускай і іншых; 6) закладаньне бібліятэкаў і збораў; 7) нясеньне моральнай і матар'яльнай помачы беларускай моладзі ў Варшаве на студыях; 8) рэпрэзэнтацыя і абарона інтарэсаў моральных і матар'яльных сябраў Т-ва; 9) арганізаваньне таварыскага сужыцьця і самапомачы сярод сяброў.

Т-ва ўжо пачало сваю дзейнасьць. Адрас Т-ва: Warszawa, ul. Przemysłowa 23а—2.

Выезд кс. д-ра Рэшэця.

Даведваемся, што кс. д-р Я. Рэшэць, які ў апошнім часе быў пробаршчам у Даўнарах (за Беластокам), выехаў у Амэрыку. Чалавек вялікай чэснасьці і высокай навукі, доктар філязофіі і тэолёгіі, ня мог атрымаць для сябе адпаведнага становішча і мусеў пакінуць бацькаўшчыну і ехаць на чужыну. Даўней за біскупа Матулевіча кс. Рэшэць быў прафэсарам віл. дух. сэмінарыі, потым прэфэктам беластоцкай вуч. сэмінарыі, але потым за сваю беларускасьць быў звольнены з гэтых становішч і назначаны ў глухую мазурскую вёску, Даўнары. Пададзены духоўным уладам некалькі месяцаў таму рапарт аб неранясеньні на іншую парахвію астаўся без рэзультату

першых працэсаў Зіноўева, Тугачэўскага і бязупынных чыстак. Замэста гэтага паказана ўсяму сьвету якбы сумысьля ўнутранае разьбіцьцё і гніль камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы. Далей газэта кажа, што калі абвінавачаныя былі запраўды вінаватыя ў здрадзе дзяржавы, калі, як вышэйшыя ўрадоўцы, запраўды займаліся шпіёнствам, дык прымітыўная асьцярожнасьць загадвала асудзіць гэту справу пры зачыненых дзьвярах. Гэтага ня зроблена, а як-бы ізноў сумысьля, паказана ўсяму сьвету, чым займаліся яшчэ нядаўна гэтак хваленыя вялікія людзі і кіраўнікі Савецкае дзяржавы! Паказана адначасна, як слабым ёсьць Савецкі саюз, як слаба зьвязаны з ім паасобныя нацыянальныя рэспублікі — Беларусь, Украіна, Каўказ, Прымор'е, Сярэдняя Азія. Працэс як-бы паказваў чужым імпэрыялістам тыя кавалкі савецкай тэрыторыі, якія яны лёгка могуць захапіць і ў якіх знойдуць сабе памачнікоў супроць савецкай дзяржавы. Пры гэткім паглядзе роля групы Сталіна была-б дужа нявыразнай, і ня дзіва, што напр. жыдоўская газэта „Мамэнт“ з прычыны працэсу зьмясьціла карыкатуру Гітлера, Сталіна і Муссолініга, на якой Муссоліні дзякуе Сталіну за прыслугі, аддадзеныя фашызму на ўсім сьвеце...

Гаварыць аб запраўдных прычынах апошняга працэсу, прыймаючы пад увагу нязвычайна заблытанае нутраное жыцьцё Саветаў, надта цяжка. Тут могуць быць толькі болей ці меней абаснаваныя здагадкі. Аб запраўдных прычынах ведаюць хіба толькі Сталін, Ежоў, ды Вышынскі. Апэруючы толькі прыпушчэньнямі, частка паважнае эўрапэйскае прэсы ўсьлед за „Танам“ прыпушчае, што абвінавачаныя ўсё-ж былі ўтварыўшы загавор супроць Сталіна і яго рэжыму. Не дароўваючы нікому, хто калі небудзь стаў яму на дарозе, Сталін раздуў гэты працэс і рашыў раз на заўсёды палічыцца з сваімі праціўнікамі, быўшымі некалі падарожнікамі. Гэта адна прычына. Было-б аднак надта наіўным у ёй толькі бачыць карэнь усяго. Прабег працэсу ясна паказвае, што арганізатары яго імкнуліся асягнуць шляхам гэтага працэсу яшчэ наступныя важныя мэты: 1) Перакінуць віну за ўсе недахопы і беды, выкліканыя сталінскім рэжымам, на абвінавачаных і іхніх таварышоў, якіх будуць далей шукаць і судзіць. Гэта надта важны мамэнт. Гаспадарчая палітыка рэжыму спатыкае варожыя адносіны насельніцтва і ў большай ці меншай ступені ім сабатуецца. Расьце нездаваленьне масаў. У гэткі мамэнт добра перакінуць віну на кагось іншага і пастарацца абяліць сябе хоць на нейкі час, пасьля чаго будзе новы працэс і паўтарыцца тое самае. 2) Зьніштажэньне людзей, каля якіх маглі-б групавацца нездаволеныя рэжымам, зьніштажэньне цэнтраў апазыцыі; 3) Моральнае абаснаваньне нічым неабмяжаванай далейшай дыктатуры Сталіна і яго групы. Гэта такжа надта важны мамэнт і асабліва цяпер патрэбны Сталіну. Арганізатары працэсу бязумоўна прадбачылі, што частка насельніцтва паверыць у правільнасьць робленых абвінавачаным закідаў. А дзеля таго што закіды запраўды страшныя, гэтае насельніцтва можа прыхінуцца да Сталіна, бачучы ў яго дыктатуры адзіную сілу, здольную змагацца з нутранымі ворагамі ня то што савецкага рэжыму, але агулам усяго краю, Расеі. Калі ўзяць пад увагу шырока прапагаваны за апошнія пару гадоў вялікарасейкі патрыятызм, можна спадзявацца, што гэтая частка насельніцтва ёсьць даволі шматлікай.

З ўсіх абвінавачаных асабліва цікавіць нас беларусаў, асоба В. Шаранговіча, б. сакратара кам. партыі БССР. Шаранговіч заняў гэта становішча пасьля Гікалы і ня доўга на ім ўтрымаўся. Закідалася яму на працэсе тое, што ён побач з нябошчыкам Чарвяковым і іншымі кіраўнікамі БССР. стаяў на чале беларускай нацыянал-фашыстоўскай арганізацыі, меў там па ўсей рэспубліцы свае ячэйкі. Арганізацыя гэта была быццам нязвычайна шкоднай у БССР. Па загаду Шаранговіча і іншых нацыянал-фашыстаў падлеглыя ім фашысты на мясцох падбухторвалі калгасьнікаў на Беларусі да варожых выступленьняў супроць камуністычнага рэжыму. Паводле акту абвінавачаньня за апошнія два гады, калі Шаранговіч і яго аднадумцы былі пры ўладзе, у БССР было зьнішчана ў калгасах адных коней 36.000 і многа ўсякага іншага дабра. Нацыянал фашысты ў Беларусі імкнуліся адарваць БССР ад Савецкага Саюзу і з гэтай мэтай быццам ўвайшлі ў паразумленьне з агентамі чужых дзяржаў і нават на карысьць гэтых дзяржаў займаліся шпіёнствам. Аднолькавае абвінавачаньне кідаецца і ўкраінскім нацыянал-фашыстам. І адны і другія дзеля асягненьня сваіх мэтаў увайшлі ў паразумленьне з „права-трацкістаўскім“ блёкам і іншымі варожымі савецкай уладзе арганізацыямі. Гэтым і тлумачыцца злучэньне Шаранговіча і іншых у адным працэсе. Рыкаў пацьвердзіў выясьненьне Шаранговіча і дадаў, што права - трацкістаўскі блёк зусім сьведама гадзіўся на адарваньне Беларусі, Украіны і іншых зямель ад савецкай дзяржавы і падтрымоўваў шкодніцкую дзейнасьць Шаранговіча, Чарвякова і Галадзеда. На працэсе зусім ясна выявілася тэндэнцыя з боку пракурора і суду скампраматаваць нацыянальна-сэпаратыстычныя рухі, зьвязваючы іх з польскай або нямецкай разьведкамі і падчыркнуць, што гэтымі рукамі кіравалі іменна гэтыя чужыя разьведкі. Рыкаў і Шаранговіч выясьнілі яшчэ, што яны, каб зашкодзіць камуністычнай рабоце між беларусамі пад Польшчай, пасылалі туды правакатараў.

Канчаючы гэтыя ўвагі, трэба зацеміць, што гэты працэс прынёс многа шкоды СССР на міжнародным грунце, выявіў слабасьць СССР у нутры і ўзрост нацыянальных рухаў між народамі СССР. Сьмела можна сказаць, што працэс гэты быў выкарыстаны Гітлерам пры далучэньні Аўстрыі да Нямеччыны. А прыймаючы пад увагу заяву пракурора Вышынскага аб падрыхтоўцы далейшых працэсаў, трэба лічыць, што Савецкі Саюз стаўся запраўды, як гавораць некаторыя палітыкі, „хворым чалавекам“. *М. Ш.*

На міжнародным грунце.

(Агляд міжнароднай палітыкі за месяц сакавік).

Агульны агляд.

Сёлетні сакавік быў трывожны. Аншлюс Аўстрыі, спроба вырашэньня польска-літоўскага спору ў форме ўльтіматыўнай, грознае палажэньне Чэхаславаччыны, рашучыя падзеі ў Гішпаніі, перагаворы Англіі з Італіяй, анархія ў Францыі, маскоўскі працэс — усё гэта сьведчыць, што чалавецтва наэлектрызавана і што гэта „электрычнасьць" разладоўвацца ў розных кірунках.

Літоўскія падзеі.

Аб польска-літ. споры мы абшырна пішам у перадавым артыкуле, тут хацеліб толькі адзначыць, як самі літоўцы глядзяць на апошнія падзеі. І так — газэта «XX Amzius" („20 Век"), орган літ. хадэкаў, пытаецца: »Чаго Бэк быў у Італіі і гаварыў з Муссолінім? Чаму Рыбэнтроп дарадзіў літ. прадстаўніку прыняць ультіматум Польшчы без засьцярог? Чаму наагул гэтак скора спатрэбіліся Польшчы г. зв. нармальныя зносіны з Літвою? Ці не таму, што Нямеччына 11 сакавіка сталася 75 мільённаю дзяржаваю? Міністар Бэк зразумеў, што ў клічы: „адзін народ, адна дзяржава, адзін павадыр» крыецца ціхая заява, што Нямеччына доўга ня сьцерпіць разьдзелу свайго дзяржаўнага арганізму і захоча мець адналітую граніцу бяз ніякіх корыдораў. Ніводзен немец ня верыць у трывалкасьць добрых адносін з Польшчай, дзеля гэтага Польшч загадзя хоча пагадзіцца з сваім малым суседам. Празорнасьць не пашкодзіць".

Другая літ. газэта »Lietuvos Żinios" піша, што «пасьля далучэньня Аўстрыі Нямеччына ўзмацняе націск на наддунайскія краі. Адчувае гэта ў першую чаргу Чэхаславаччына, потым Мадзяршчына, Югаславія і Румынія. Кратаецца таксама і Гданск. «Вольны" горад гатовіцца да чысткі. Тры тысячы жыдоў у паніцы пакінула горад... Ня чуюцца бясьпечнымі і палякі. Польшч у гэтым небясьпечным пэрыядзе вядзе ўласную палітыку, маючы на мэце стварэньне сваей уласнай „восі", каб адзяліць Саветы ад усходняй Эўропы" (гл. »Słowo" 31.III.).

Гэтак характэрызуюць палажэньне літоўцы. Пры такіх настроях ня дзіўна, што разышліся чуткі аб канцэнтрацыі нямецкага войска над літоўскай граніцай...

Літоўскім прэм'ерам на месца Тубяліса стаў кс. Міронас, з кіруючай партыі таўтінінкаў (нацыяналістаў). Ен ведамы з свайго палітычнага рэалізму, неадкідаючага згары магчымых саюзаў з якой-колечы дзяржавай. калі гэты саюз будзе карысны для Літвы. Зносіны паміж Польшчай і Літвою наладжваюцца. У Варшаву прыехаў літ. пасол Скірпа, а ў Коўню — польскі пасол Харват.

Палажэньне Чэхаславаччыны.

Чэхаславаччына апынулася ў сьмяротнай небясьпецы. Проста кажучы, ёй гразіць падзел, або залежнасьць ад Нямеччыны. Нацыянальны яе склад такі: Чэхаў 6 мільёнаў 700 тысяч, немцаў 3 мільёны 600тыс., славакоў 3 міль., мадзяраў 700 тысяч, украінцаў 600 тысяч, жыдоў 190 тыс., палякаў 82 тыс., рэшта іншыя, усяго насельніцтва 15 міль. 300 тысяч. Як бачым, пануючая нацыя чэхі становяць меншасьць. У апошнім часе ўсе нацыянальнасьці там злучаюцца, каб супольнымі сіламі здабываць для сябе аўтаномію. Прыгэтым кожная нацыянальнасьць цягне да свае дзяржавы. Мадзяршчына хоча яшчэ захапіць немадзярскую зямлю г. зв. Прыкарпацкую Русь, заселеную ўкраінцамі, каб мець супольную граніцу з Польшчай. Нядаўні прыезд у Польшч рэгента Мадзяршчыны адмірала Горті знаходзіўся ў сувязі з гэтымі плянамі. Славакі, якім чэхі не далі абяцанай аўтаноміі, хінуцца да Польшчы. Словам — Чэхаславаччына разлятаецца.

Трэба прызнаць, што доля гэтай дзяржавы залежыць цяпер ад Нямеччыны, і ад таго, што карысьней для Нямеччыны: падзел ці забраньне усяе Чэхаславаччыны? Некаторыя газэты пішуць, што падзел для Ням. некарысны, бо ён узмацаваўбы суседзяў: Польшч і Мадзяршчыну і даўбы ім супольную граніцу, а гэта для Нямеччыны непажадана, бо як паказалі апошнія падзеі, ані Польшч ані Мадзяршчына не ўваходзяць цалком у нямецкую палітычную сыстэму. Значыць, з пункту гледжаньня нямецкага, ня можна аддаваць ані Прыкарпацкае Русі Мадзяршчыне, ані Славакіі Польшчы. Дык трэба спадзявацца спробаў уключэньня Чэхаславаччыны ў нямецкую палітычную сыстэму, якаяб дала Нямеччыне доступ да Румыніі. Дзеля гэтага каліб мы пачулі аб ультіматуме Нямеччыны ў гэтай справе, мы не зьдзівілісяб. Характэрна яшчэ, што ням. афіц. кругі заявілі, што Ням. ня мае намеру нарушаць граніц Чэхаславаччыны...

Аднак дзеля пэўнасьці, чэхаславацкі ўрад зьвярнуўся да сваіх саюзьніц, Францыі і Саветаў, з запытаньнем, ці ў выпадку нападу з боку Нямеччыны можа лічыць на іх помач, ці не? Абедзьве дзяржавы адказалі, што так, помач яны дадуць, толькі не сказалі якім парадкам яны гэта зробяць. Што датыча Англіі, дык „хітрая англічанка" адказала няясна: прэм'ер Чэмбэрлен заявіў, што Англія ня будзе ваяваць у абароне тых тэрыторыяў, дзе яе інтарэсы ня будуць нарушаны... З гэтых слоў паліт. кругі робяць вывад, што Англія пры нападзе на Чэхаславаччыну асталасяб нэўтральнай. Але як там былоб у сапраўднасьці, ніхто ня ведае. Дык магчыма, што тымчасам Нямеччына будзе тасаваць да Чэхасл. тактыку, падобную да польскай тактыкі адносна Літвы...

Гішпанія.

Гішпанскія падзеі прыбліжаюцца да свайго канца. Паўстанцы, змабілізаваўшы свае сілы а такжа атрымаўшы помач ад Італіі і Нямеччыны перайшлі ў рашучае наступленьне. Мэта іх: дайсьці да Міжземнага мора, адрэзаць Барцэлёну (сталіцу Каталёнію) ад Мадрыту і Валенцыі, потым заняць усю Каталёнію і адрэзаць чырвоных ад Францыі, а ўканцы зьліквідаваць апынуўшыхся ў мяшку (каля Мадрыту) чырвоных. Пляны гэтыя ім ўдаюцца і гэта амаль ня прывяло да ўмяшаньня ў вайну Францыі, якая ўжо была прыгатоўшы некулькі дывізыяў на помач чырвоным. У адказ на гэтае Італія прыгатовіла столькіж дывізыяў на помач паўстанцам — і ў сакавіку *гішпанскі канфлікт амаль ня выклікаў эўраиэйскай, а можа і сусьветнай вайны.* Аднак Англія ўстрымала сваю саюзьніцу ад інтэрвэнцыі — і Францыя з афіцыяльнай інтэрвэнцыі зрэзыгнавала. Але гэтая рэзыгнацыя Францыі выклікала непарадкі ўнутры дзяржавы, дзе левыя франц. партыі, асабліва камуністы, пруць усей сілай да інтэрвэнцыі, прымушаючы ўрад страйкамі. Трэба прызнаць, што Францыя перажывае трудныя часіны; *яна раскладаецца ўнутры* і здаецца, да гэтага раскладу прычыняюцца не адны камуністы... Пасьля перамогі паўстанцаў, Францыя, акружаная трымя фаш. дзяржавамі, страціць тое палітычнае значэньне ў Эўропе, якое мела дагэтуль.

Паводле апошніх вестак паўстанцы даходзяць да мора, ўзялі ўжо горад Тортозу і перарэзалі чыгунку з Валенцыі ў Барцэлёну, бяручы чырвоных, што каля Мадрыту і Валенцыі „у мяшок". Усе цьвердзяць, што дні чырвонай Гішпаніі палічаны...

Збліжэньне Англіі і Італіі.

Англійска-італьянскія перагаворы прыбліжаюцца да канца і відаць, давядуць да пазытыўных рэзультатаў. Паразумленьне мае абняць усе спорныя справы, як: Гішпанію, Міжземнае мора, Палестыну, гандлёвыя дарогі (Суэскі канал і Чырвонае мора), прапаганду пасярод арабаў, прызнаньне за Італіяй Абісыніі, падзел уплываў на блізкім Усходзе і г. д. У гішпанскай справе Італія мае забавязацца да ненарушальнасьці тэрыторыі Гішпаніі і адклікаць адтуль сваё войска. Кажуць, што дзеля гэтага паўстанцы так скора стараюцца зьліквідаваць чырвоных! Пасьля ад'езду італьянскіх „ахвотнікаў" справа пайшлаб трудней!

Пры ўсім гэтым трэба адцеміць, што 3-га мая выбіраецца ў Рым Гітлер. Значыць, Муссоліні гуляе на два фронты! З аднаго боку зьвязвае Англію саюзам, а з другога боку апіраецца на Нямеччыне, іддучы па новыя здабыткі. Трэба прызнаць, што сын вясковага каваля, якім ёсьць Муссоліні, аказаўся спрытным дыпляматам, як гэта кажуць „і шавец, і кравец, і ў дуду ігрэц".

Кітай.

У Кітаі баі ідуць з вялікай заўзятасьцяй. Японія ідзе да апанаваньня Кітаю і зьнішчэньня кітайскай арміі. Карыстаючыся з таго, што кітайцы перайшлі былі ў наступленьне, японцы акружылі 10 кітайскіх дывізыяў і стараюцца іх зьніштожыць. Наагул кітайцам цяжка ваяваць з японскай тэхнікай і дысцыплінай. Японія ідзе *да падзелу* Кітаю і дзеля гэтага ўтварыла ўжо два кітайскія ўрады: ў Пэкіне і Нанкіне. З займаньнем новых правінцыяў лік кіт. урадаў можа прыбываць.

З Польшчы.

Сойм прыняў закон аб адабраньні польскага грамадзянства ўсім тым асобам, якія, прабываючы заграніцай, дзеялі на шкоду Польскай дзяржавы. Закон ад 1. IV. ужо ўвайшоў у сілу і мае датычыць нават г. зв. „берасьцейскіх" эмігрантаў: Вітаса, Керніка, Багінскага і Лібэрмана. Закон выклікаў такжа вялікую трывогу ў жыдоў, якія былі выехаўшы з Польшчы.

На кангрэсе «Строн. Людовага» ў Кракаве выступаў ад беларусаў нейкі „обыватэль" Туш з Слонімшчыны і нават адчытаў прывітаньне аб белар. сялян у бел. мове, а ад бел. моладзі ў *польскай* мове. Цікава, які гэта там Туш і хто яго прыслаў?

Сойм ухваліў зьнесьці г. зв. рытуальны ўбой жывёлы на кашэрнае мяса, але ўвядзеньне ў жыцьцё гэтай справы адложана да восені, калі зьберацца санат. Дзеля гэтай ухвалы жыды 31. III. увесь дзень пасьцілі.

Урад прэм'ера Складкоўскага астаецца—гэтак здэцыдаваў Прэзыдэнт Дзяржавы. З гэтага робяць высновы аб стабілізацыі цяперашняга ўрадаваньня прынамсі да восені.

Усё гэта прымусіла кс. д-ра Рэшэця выехаць з краю.

Беларусы ў Чэхаславаччыне.

25. I. г. г. адбыліся паховіны д-ра Т. Грыба, памёршага 21. I. Пару тыдняў потым (9. II.) адбылася ў Празе хаўтурная акадэмія па памёршым. Слова ад беларусаў па Нябошчыку сказаў В. Захарка, ён-жа быў старшынёю акадэміі. Даклад аб дзейнасьці д-ра Т. Грыба сказаў інж. В. Русак, як сябра Нябошчыка па партыі сац-рэвалюцыянераў. У акадэміі злучыліся ўсе прадстаўнікі беларускай эміграцыі ў Празе і акадэмія адбылася з вялікай урачыстасьцяй.

9. III. у Празе, ў Народным Доме на Краль-Вінаградах адбылася ўрачыстая хаўтурная акадэмія ў 10-ыя ўгодкі сьмерці б. Старшыні Рады Беларускае Народнае Рэспублікі П. Крэчэўскага. У склад прэзыдыюму ўваходзілі: ад беларусаў, старшыня акадэміі д-р Я. Ермачэнка; ад расейцаў былы Старшыня расейскага Устаноўчага Сабраньня В. Чарноў; ад украінцаў Старшыня Укр. Камітэту ў Празе А. Макарэнка і ад грузінаў Старшыня Грузінскага Камітэту Е. Ломтотідзэ. Даклад аб дзейнасьці П. Крэчэўскага на грамадзкім і нацыянальна-дзяржаўным шляху зрабіў грам. В. Захарка.

25.III. у Празе ў тымжа Народным Доме былі ўрачыста адсьвяткаваны 20-тыя ўгодкі Абвешчаньня Незалежнасьці Беларускае Народнае Рэспублікі. Старшынстваваў на акадэміі інж. В. Русак, даклад на тэму „Культурны і нацыянальны рух Беларускага Народу ў працягу апошніх 20 гадоў" прачытаў грам. В. Захарка. Пасьля дакладу наступілі як вусныя так і пісьменныя прывітаньні.

18.III. Беларуская Рада ў Празе падала ў МіністэрстваЗагранічных Спраў Чэхаславацкай Рэспублікі мэмор'ял у справе Беларускага Архіву пры Міністэрстве. Адказу да 31.III. яшчэ ня было. Даведаемся, што ёсьць некаторыя труднасьці з Бел.Архівам у Празе.

ДА ЧЫТАЧОЎ „БЕЛ. ФРОНТУ"

Пачынаючы ад гэтага нумару, спыняем некаторым адрасатам высылку нашага часапісу. Будзем гэта рабіць і ў будучыне; дзеля гэтага кожны, хто хацеў-бы атрымліваць нашу газэту рэгулярна, няхай прышле нам грашовую падмогу або прынамсі пісьмо з просьбай ня спыняць яму газэты. Інакш газэта можа быць спынена.

УВАГА. Замест пісьма, якое таксама каштуе дый яшчэ можа зьгінуць у дарозе, радзім купіць на пошце за адзін грош „przekaz rozrachunkowy", запоўніць яго і прыслаць нам складку, скольki хто можа. Перасылка такім перакаэам не каштуе нічога і дойдзе напэўна. На перакaзе пастаўце № нашага конта: 100 і адрас: „Białaruski Front", Wilno, ul. Ostrobramska 1—20.

Адм. „Бел. Фронту".

Рэдакцыйная калегія:

інж. Л. Дубейкаўскі,
мгр. В. Гадлеўскі,
мгр. М. Шкелёнак,
студ. В. Папуцэвіч,

Адказны рэдактар: *мгр. В. Гадлеўскі.*

Наступны нумар „БЕЛАРУСКАГА ФРОНТУ" выйдзе 5-га травеня.

Выдавец: В. Папуцэвіч. Друк. „ЭРА" Вільня, Рудніцкая вул. 12. Тэл. 21-14.